

■ УДК 37.041:502.211

В. М. Шейко, доктор історичних наук, професор, Харківська державна академія культури, м. Харків

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ЯК УМОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Аналізуються процеси формування нової освітньої системи як умови подальшого існування сучасної людської спільноти в добу глобалізації. Особлива увага приділяється формуванню необхідних культурних, соціально-економічних, політичних, екологічних та інших умов для створення необхідної принципово нової системи освіти відповідно до викликів світового інформаційного простору.

Ключові слова: людина, освіта, знання, екологічне середовище, картина світу, інформаційне суспільство, інформаційний простір.

В. Н. Шейко, доктор исторических наук, профессор, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ФОРМИРОВАНИЕ КРЕАТИВНОЙ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ КАК УСЛОВИЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИОННОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ

Анализируются процессы формирования новой образовательной системы как условия дальнейшего существования современного человеческого сообщества в эпоху глобализации. Особенное внимание уделяется вопросу формирования необходимых культурных, социально-экономических, политических, экологических и других условий для образования необходимой принципиально новой системы образования в ответ на вызовы мирового информационного пространства.

Ключевые слова: человек, образование, знания, экологическая среда, картина мира, информационное сообщество, информационное пространство.

V. M. Sheyko, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

FORMATION OF A CREATIVE SYSTEM OF EDUCATION AS A PREREQUISITE FOR THE FUNCTIONING OF MODERN GLOBALIZED CIVILIZATION

The author analyzes the processes of formation of a new educational system as a condition for further existence of modern human society. Particular attention is paid to the problem of the development of cultural, social-economical, political, ecological and other conditions necessary for the formation of an entirely new system of education in response to the challenges of the world information environment.

Key words: human being, education, knowledge, ecological environment, world view, information community, information environment.

Мета статті — вивчити нові тенденції формування освітньої системи, освітнього простору як умови подальшої еволюції сучасної глобалізаційної цивілізації. Зауважимо, що бракує праць, у яких розглядається означена проблематика на тлі функціонування сучасної глобалізаційної цивілізації, про що свідчить список використаної літератури. Саме тому автор змушений був посилатися і на свої попередні студії.

Стан освіти в сучасному світі складний і суперечливий. З одного боку, освіта у ХХ ст. стала однією з найважливіших сфер людської діяльності; значні досягнення в цій сфері є основою грандіозних соціальних і науково-технологічних перетворень, характерних для наступного століття. З іншого боку, розширення сфери освіти і зміна її статусу супроводжуються загостренням проблем у цій сфері, що свідчить про кризу освіти. І, нарешті, в останні десятиліття в процесі пошуку шляхів подолання кризи освіти відбуваються радикальні зміни в цій сфері й формування нової освітньої системи [11; 14–22; 26]. Основні принципи реформування вищої освіти, були сформульовані в Законі України «Про вищу освіту», який набув чинності у вересні 2014 р. [9].

Місце освіти в житті суспільства багато в чому визначається тією роллю, яку відіграють у суспільному розвитку знання людей, їх досвід, уміння, навички, можливості розвитку професійних і особистісних якостей. Ця роль стала посилюватися в другій половині ХХ ст. і принципово змінилася в останні десятиліття. Інформаційна цивілізація і формування нового типу суспільного устрою — інформаційного суспільства — висувають інформацію та знання на передній план соціального й економічного розвитку.

Зміни у сфері освіти нерозривно пов'язані з процесами в соціально-політичному й економічному житті світового співтовариства. Саме із цих позицій спробуємо виокремити та проаналізувати основні тенденції світової освіти, які потребують формування нової освітньої системи в глобалізаційній цивілізації.

Одна з них — проблема культурно-соціального співвідношення економічних потреб з екологічною безпекою середовища та демографією. Природа розвивається несвідомо. Людина, як її складова, протягом сотень тисяч років прогресувала так само. Згодом виникли елементи свідомого ставлення до середовища, основані на набутті емпіричного досвіду й інтуїції (астрономія, геометрія,

архітектура тощо). Після Галілея і Ньютона поступово виникла можливість використовувати дані науки для свідомого вдосконалення матеріального виробництва. Однак понині свідомо взаємодія людства із середовищем обмежується локальними проблемами. Про глобальні замислюються далеко не всі. Тривалий час здавалося, що природу можна експлуатувати необмежено.

Успіхи матеріального виробництва в розвинених країнах гіпнотично впливали на людей. Лише 30 років тому видатний мислитель ХХ ст. Еріх Фромм писав: «Протягом останніх століть західну культуру відрізняв дух гордості й оптимізму: гордості за розум як інструмент пізнання людиною самої себе й оволодіння природою; оптимістичної віри в здійснення найпотаємніших надій людства, в досягнення найбільшого щастя для величезної кількості людей. Гордість людини була виправданою. Силою свого розуму вона побудувала матеріальний світ, реальність якого перевершувала навіть мрії та образи чарівних казок і утопій. Людина підкоряє собі фізичну енергію, здатну забезпечити роду людському матеріальні умови, необхідні для гідного й плідного існування, і хоча багато з людських цілей ще так і не досягнуті, навряд чи хто-небудь має сумніви, що вони в межах досяжності, і проблема виробництва, яка була проблемою минулого, в принципі вирішена. Нині, вперше за всю свою історію, людина може відчувати, що ідея єдності людського роду і завоювання природи на благо людини — це вже не мрія, а реальна можливість. Хіба це не є підставою для гордості й упевненості в собі й у майбутньому людства?» [13]. Нині зрозуміло, наскільки далекі від істини вищенаведені твердження. У чому справа?

Із газет, радіо- та телепередач кожному відомі приклади пагубного впливу людства на середовище: парниковий ефект, ерозія ґрунтів, кислотні дощі, діри в озоновому шарі, забруднення токсичними речовинами і звичайним сміттям тощо. Тому наведемо тільки найзагрозливіші дані. 90 % енергії, яку використовує людство, видобувається з непоновлюваних ресурсів. І це при вражаючій нерівності умов життя людей (1 млрд людей має середній річний прибуток менше 400 дол., у США — понад 20 тис. дол.). Збільшення врожайності полів у процесі «зеленої революції» відбулося завдяки стрімкому збільшенню витрати викопного палива на виробництво мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин, роботу сільськогосподарських машин та ін. (калорійність витраченого палива вдсятеро перевищує калорійність виробленої їжі). Але навіть незважаючи на це, зростання виробництва продуктів харчування

відстає від збільшення чисельності населення. За оцінками Римського клубу, в разі збереження нинішнього «стилю життя» людства масштаби антропогенного впливу на середовище через сто років мають зрости в 40 разів [10].

Такий стан справ не є повною несподіванкою. Уже близько 100 років тому В. І. Вернадський зрозумів, що людство — складова біосфери — перетворилося в найважливішу геологічну силу, і подальше несвідоме посилення його впливу на середовище може призвести до загибелі біосфери, отже, і самого людства. У зв'язку із цим він висловив ідею, що свідоме поведінка має поширитися на все існування людства в планетарному масштабі. Людству слід розглядати свій розвиток як фрагмент еволюції біосфери й установити з іншими її складовими відносини симбіозу, а не паразитизму.

Протягом багатьох років ідея В. І. Вернадського цікавила тільки обмежене коло фахівців. Але чверть століття тому Дж. Форрестер опублікував працю «Світова динаміка» [12], в якій уперше в історії науки змодельював взаємодію людства і середовища в планетарному масштабі. Що стосується практичних висновків, то за всіма показниками (насамперед за чисельністю населення) людству загрожує катастрофа в середині XXI ст. У ті самі роки (1968) Римський клуб (див. розділ VI, I том) почав замовляти вченим аналогічні праці. Перша з них, «Межі росту», виконана під керівництвом Д. Х. Медоуза, вийшла друком у 1972 р. і відразу стала світовим бестселером [25]. Вона видана 35 мовами загальним тиражем 10 млн примірників і використовується як навчальний посібник в університетах і коледжах. Прогноз, відповідно до цього дослідження, не відрізнявся від того, який раніше зробив Форрестер. Такого ж висновку дійшли й автори. «Факти свідчать про те, що ми повинні або змінитися, або зникнути... Потрібно цілком переглянути свої напрям думок і поведіння» [24, с. 231].

Екологічна проблема безпосередньо пов'язана з демографічною. Нині цю думку поділяють багато екологів. Демографічна проблема пов'язана з енергетичною. Але доволіно нарощувати виробництво енергії в принципі не можна. Уся вона зрештою перетворюється на тепло, що призводить до так званого теплового забруднення середовища. Уже нині людство виробляє приблизно 0,01 % енергії сонячної радіації, яку поглинає Земля. Протягом останнього століття вона подвоювалася кожні 14–15 років. Відповідно до наукових оцінок, кліматична межа енергоспоживання становить добавку в 0,1 % до енергії сонячної радіації [8]. Сподівання на необмежене використання ядерної енергії також безпідставне.

Зрозуміло, продовжувати роботи з розвитку атомних і створення термоядерних електростанцій необхідно: замінити викопне паливо поки нічим. Але кардинально вплинути на демографічну проблему також не можемо.

Занепокоєння вчених не залишилося непоміченим. Так, наприклад, з 3 по 14 червня 1992 р. в Ріо-де-Жанейро відбулася конференція ООН «Навколишнє середовище й розвиток», в якій брали участь делегації 180 країн. Більше 100 з них очолювали глави держав і урядів [4; 23; 24]. Конференція констатувала, зокрема, неможливість повторення країнами, що розвиваються, шляху, пройденого розвиненими країнами. Однак радикальних рішень вона не прийняла. Керівники розвинених країн, особливо США, стурбовані, передусім, поточними питаннями.

Активне обговорення еколого-демографічної проблеми триває, але єдності поглядів поки що не досягнуто. 18 листопада 1992 р. понад 1600 учених із 68 країн світу, серед яких були 99 зі 196 нині живих Нобелівських лауреатів у галузі науки, підписали декларацію про глобальні проблеми «Попередження людству» [1]. У 1993 р. в Нью-Делі представники академій 56 країн підписали заяву, яка закликає до нульового зростання чисельності населення Землі. Були і незгодні — вчені країн Африки, Ірландської республіки й Ватикану [2]. У 1994 р. в Каїрі відбулася Всесвітня конференція з народонаселення. Однак заклики до планування родини й скорочення народжуваності осудили католицькі й ісламські теологи як справу суто гріховну... [3].

Водночас аналіз свідчить, що змінювати спосіб свого існування людство вже запізнилося. Уникнути кризи нам, напевно, не вдасться. Питання лише в тому, наскільки катастрофічною вона виявиться. Єдиний спосіб пом'якшити її перебіг і наслідки — розпочати зміни якомога раніше. Але конче важливо, щоб люди усвідомили необхідність змін і були готові їх проводити, тобто змінили ціннісні орієнтації, які склалися століттями.

Очевидно, основна причина того, що багато людей, цілком компетентних у конкретній предметній галузі, але нездатних мислити раціонально, зумовлена недоліками попередньої освіти. Вона не формує в свідомості учнів наукової картини світу, що є найважливішою підставою раціонального світогляду. Звідси виникає необхідність осмислити недоліки попередньої системи освіти і розробити форми такого здійснення навчального процесу, де поряд з традиційно належною фаховою підготовкою, притаманною вищій школі, буде забезпечене безумовне формування наукової картини

світу у свідомості більшості студентів. Як у вищій, так і в середній школах значно більше уваги необхідно приділяти методологічним знанням, формуванню звички, прагнення й здібності до наукового мислення, розвитку рефлексії.

Уже античні філософи зрозуміли, що ідеали істини, добра та краси притаманні духовному світові людини [5]. Згодом цю думку розвинули: пізнавальне, моральне й естетичне — не просто елементи свідомості, а її головні, невід’ємні складові [6]. Знання про сутність створює наука, про належне — ідеологія, уявлення про прекрасне — мистецтво. Аналогічно наука надає людині альтернативних варіантів вирішення тієї чи іншої проблеми, але їх оцінку і вибір вона здійснює, зважаючи на інші розуміння — сукупність поглядів та переконань, які склалися під впливом різноманітних життєвих чинників.

Очевидно, що ні окрема людина, ні суспільство не можуть позбавитися необхідності вибирати і вирішувати. Водночас слід усвідомити, що ненауковий, ірраціональний світогляд неспроможний забезпечити правильну орієнтацію в житті як окремих людей, так і суспільства загалом.

Таким чином, одне з основних завдань вищої школи нині — це створення умов для формування у свідомості студентів наукової картини світу і раціонального світогляду.

Оскільки цей процес тривалий і суперечливий, а вищу освіту здобувають не всі жителі нашої планети, найважливішим її завданням є методологічне управління цим процесом у середній і початковій школах, а, можливо, ще й раніше.

Іншою проблемою формування нової системи освіти сучасної цивілізації в умовах глобалізації є перетворення знання на основне джерело цінності в інформаційній цивілізації. Із суспільним розвитком чітко виявляється те, що джерелами прибутку дедалі частіше стають знання, інновації та способи їх практичного застосування. Те, що знання починає посідати ключові позиції в економічному розвитку, радикально змінює місце освіти в структурі громадського життя, співвідношення таких його сфер, як освіта й економіка. Здобуття нових знань, інформації, набуття вмінь, навичок, орієнтація на їх відновлення й розвиток стають фундаментальними характеристиками працівників в інформаційній цивілізації.

Новий тип економічного розвитку, що стверджується в інформаційній цивілізації, зумовлює необхідність для працівників протягом життя змінювати професію, постійно підвищувати кваліфікацію. Освіта перетинається в інформаційній цивілізації

з економічною сферою життя суспільства, а освітня діяльність стає найважливішим компонентом його економічного розвитку.

Зауважимо: інформація і теоретичне знання є стратегічними ресурсами будь-якої країни і, поряд із рівнем розвитку освіти, багато в чому визначають її суверенітет і національну безпеку.

У процесі формування нової освітньої системи людства складно переоцінити процеси становлення освіти як найважливішого чинника подолання відсталості в розвитку людства. Перехід від індустріальної до інформаційної цивілізації, що поступово здійснюється в розвинених країнах, загрожує загострити одну з найскладніших глобальних проблем сучасності — подолання відсталості в розвитку багатьох країн. Інформаційний розрив, накладаючись на індустріальний розрив, створюють подвійний технологічний розрив. Якщо така ситуація у взаємовідносинах між розвиненими країнами й тими, що розвиваються, збережеться, то виникнуть серйозні неконтрольовані протиріччя, які турбуватимуть людське співтовариство.

Для того, щоб створення сучасної інформаційної інфраструктури в країнах, що розвиваються, сприяло не тільки підвищенню прибутків розвинених країн — фінансових донорів цього процесу, — але й, насамперед, подоланню соціально-економічної відсталості, необхідне використання нових технологій як у міжнародному бізнесі, так і в різних сферах життя країн. А це потребує і сучасних технічних систем, і певних знань, навичок, умінь, моделей поведінки громадян. У становленні інформаційної цивілізації необхідним є якісне підвищення людського, інтелектуального потенціалу країн, які розвиваються, що надає сфері освіти пріоритету в суспільному розвитку. Від вирішення проблем освіти, які завжди були нагальними в країнах, що розвиваються, і які збільшилися в останні десятиліття у зв'язку з активним розвитком інформаційних технологій, нині залежать перспективи соціально-економічного розвитку цих країн, вирішення глобальної проблеми подолання відсталості у світі.

Функції освіти виконують різні соціальні інститути, підприємства, великі фірми, концерни та ін., а не тільки школи й ВНЗ. Так, крупні промислові підприємства обов'язково мають у своєму складі підрозділи з підготовки і перепідготовки кадрів.

Неформальна освіта має на меті компенсувати недоліки й протиріччя традиційної шкільної системи і часто задовольняє нагальні освітні потреби, які не в змозі задовольнити формальна освіта. Як зазначається в доповіді ЮНЕСКО «Навчатися бути», освіта більше

не повинна обмежуватися стінами школи. Усі існуючі установи, незалежно від того, призначені вони для навчання чи ні, мають використовуватися в освітніх цілях.

У становленні нової системи освіти в умовах глобалізації важливу роль відіграє перехід від концепції функціональної підготовки до концепції розвитку особистості. Суть цього переходу полягає не тільки в зміні пріоритетів: від державного замовлення на підготовку фахівців до задоволення потреб особистості. Нова концепція передбачає індивідуалізованість освіти, що дозволяє зважати на можливості кожної людини і сприяти її самореалізації й розвитку. Це здійснюватиметься за допомогою розробки різних освітніх програм, відповідно до різних індивідуальних можливостей як учнів, так і викладачів.

Важливим чинником у цьому напрямі розвитку освіти є формування вмінь учнів чи студентів навчатися, здійснювати самостійну когнітивну діяльність з використанням сучасних і перспективних засобів інформаційних технологій.

При цьому важливою стає реалізація концепції безперервної освіти й освіта дорослих. Останні десятиліття характеризуються прискоренням оновлення технологій і знань у різних сферах діяльності людини. Шкільної і навіть освіти вчезати вже недостатньо. Президент корпорації «Дженерал Моторс» зазначає, що нині потрібні фахівці не з чотири- і навіть не із шестирічною, а сорокарічною освітою.

Проблема безперервної освіти, а звідси — наступності різних систем і рівнів освіти, переходить із площини теоретичного осмислення в суто практичну: як людині протягом життя мати вільний доступ до освіти, здобуття, зміни професії, підвищення своєї кваліфікації тощо. Таким чином, проблему практичного, тобто вже технологічного вдосконалення системи безперервної освіти можна вважати значимою в стратегічному й тактичному аспектах.

Розвиток концепції безперервної освіти, прагнення реалізувати її на практиці актуалізувати в суспільстві проблему освіти дорослих. Відбулася радикальна зміна ставлення до освіти останніх і її роль у сучасному світі. Вона розглядається зараз як магістральний шлях подолання кризи освітньої системи, формування адекватної сучасному суспільству системи освіти.

Слід зауважити, що при цьому інтелектуальний і моральний розвиток людини на основі залучення її до різноманітної самостійної доцільної діяльності в різних галузях знання стає пріоритетним. Важливим стає вміння самостійно здобувати знання,

працювати з інформацією, аналізувати її, вирішувати проблеми в різних галузях проблеми. Іншими словами, завдання, яке тривалий час висували вчені, педагоги різних країн світу, інтелектуального й морального розвитку особистості, набули особливої актуальності. Не просте здобуття знань, а вміння їх творчо застосовувати для здобуття нового знання, розвиток самостійного критичного мислення школяра й студента — проблема, реалізація якої потребує принципово іншого ставлення як до технології навчання, так і теорії.

Ідеться про необхідність розвитку особистості. Отже, пріоритет повинен надаватися особистісно-орієнтованим педагогіці, педагогічним технологіям. Таке ставлення до системи освіти передбачає зміну парадигми освіти. Раніше реалізована в системі освіти парадигма: учитель—підручник—учень, де пріоритетною була діяльність викладання, не відповідає вимогам часу, орієнтації на особистісно-орієнтований підхід до освіти, що розробляється в межах гуманістичного напрямку у філософії, психології та педагогіці. Змінити її має нова парадигма освіти: учень—підручник—учитель, у якій пріоритет повинен надаватися самостійній пізнавальній діяльності учня. Роль учителя від цього не стає менш значимою, навпаки.

У трансформаційних процесах формування нової системи освіти важливо зважати на те, що в сучасних умовах інформаційної цивілізації знання перетворюються на товар і розвиваються активні ринкові відносини у сфері освіти.

Розвиткові ринкових відносин у сфері освіти сприяє й актуалізація проблеми державного фінансування. Якщо в 60-х рр. в більшості країн зросла частка валового національного продукту, що спрямовувалася на освіту, то з початку 80-х рр. у переважній більшості розвинених країн і тих, які розвиваються, державні витрати на освіту скорочуються, трапляється значно рідше — стабілізуються.

Навіть у США, де пріоритетною галуззю соціальної політики держави є освіта (її в США називають «державою в державі»), на потреби якої виділяється більше коштів, ніж на оборону, існують певні проблеми державного фінансування [15; 17].

Пошук способів подолання фінансової кризи систем освіти багатьох країн зумовив виникнення не тільки національних, але й світових ринків освітніх послуг. Так, у середині 90-х рр. загальна вартість надання таких послуг іноземним громадянам оцінювалася приблизно в 100 млрд доларів США на рік, що дорівнює сукупному

бюджетові декількох держав. Із цієї загальної суми 18 млрд доларів заробляли США, які здійснюють цілеспрямовану роботу з «рекрутування» студентів [21].

Важливою ознакою розвитку освіти є її глобальність. Ця особливість відбиває наявність інтеграційних процесів у сучасному світі, інтенсивних взаємодій між державами в різних сферах соціально-культурного й громадського життя. Освіта з категорії національних пріоритетів високорозвинених країн переходить у категорію світових пріоритетів.

При цьому інтеграція передбачає створення єдиного освітнього й інформаційного простору. Ця проблема сформульована у філософії освіти багатьох країн світу (Є. П. Веліхов, Б. С. Гершунський, А. Ellis, J. Cogan, K. Howey, Ron Miller та ін.). Це — стратегічне завдання, спрямоване на перспективний розвиток систем освіти різних країн світу, які усвідомлюють єдність і цілісність світобудови, взаємозалежність і взаємозумовленість її складових.

Вирішувати потрібно за допомогою педагогічних та інформаційних технологій. Для цього необхідно усвідомити вже на рівні педагогічного знання, зокрема соціальної педагогіки, дидактики, що для цього важливо передбачити. Насамперед, у століття розвитку інформаційної цивілізації багатьох країн світу людина має справу з лавиноподібним потоком інформації. Інформація буквально поглинає її через публікації, електронні засоби, передусім Інтернет, компакт-диски, засоби масової інформації. Щоб кваліфіковано виконувати ту чи іншу професійну діяльність, сучасній людині, а тим більше людині майбутнього, недостатньо закінчити відповідний вчз.

Зазначені процеси формування нової системи освіти потребують удосконалювання педагогічних технологій: навчання в співробітництві (cooperative learning), методу проектів, різнорівневого, модульного навчання. Якщо говорити про педагогічні технології, то слід назвати такі, які за своїми функціями відповідають специфіці особистісно-орієнтованого, гуманістичного підходу. Утім це не означає, що методи й технології традиційного навчання цілком заперечуються. У педагогіці, дидактиці завжди слід виявляти особливу обережність і принцип доцільності та знаходити найпродуктивніші способи досягнення поставлених цілей. Зауважимо, що є суттєва різниця між проектом, зокрема навчальним, пізнавальним як таким, і методом проектів, тобто способом досягнення необхідного результату. Метод проектів передбачає наявність проблеми, яку учні вирішують у спільній творчій, дослідницькій, пошуковій

або ігровій діяльності, залежно від типу проекту. Будь-який практично значущий результат, отриманий по закінченні тієї чи іншої розробки, можна назвати проектом (наприклад, марафон, олімпіаду, тиждень бізнесу тощо). І це буде правильно, але тільки якщо не йдеться про метод проектів. Метод проектів уможливорює певний алгоритм для досягнення результату. Основні вимоги до використання методу проектів можна сформулювати стисло таким чином.

1. Наявність важливої в дослідницькому, творчому аспектах проблеми/завдання, що потребує інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її вирішення (наприклад, дослідження демографічної проблеми в різних регіонах світу; створення серії репортажів з різних куточків земної кулі за однією проблемою).

2. Практична, теоретична, пізнавальна значимість передбачених результатів (наприклад, доповідь про демографічний стан означеного регіону, чинники, які впливають на цей стан, тенденції, що простежуються в розвитку означеної проблеми; спільний випуск газети, альманаху з репортажами з місця подій; охорона лісу в різних місцевостях, план заходів та ін.).

3. Самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів.

4. Структурування змістової частини проекту (із зазначенням поетапних результатів).

5. Використання дослідницьких методів: визначення проблем, що відповідають завданням дослідження, висування гіпотези їх вирішення, обговорення методів, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, корегування, **ВИСНОВКИ** (використання під час спільного дослідження методу «мозкової атаки», «круглого столу», статистичних методів, творчих звітів, переглядів та ін.) [7].

Особливу роль в аспекті предмету обговорення можуть і мають відіграти нові інформаційні технології. Розглянемо можливості телекомунікаційної технології. Ідеться про глобальні телекомунікації, які допомагають організувати діалог культур. Саме в такому разі створюються передумови для справжньої інтеграції освітніх систем, єдиного освітнього й інформаційного простору (з використанням глобальної мережі інтернет, технологій Microsoft, Netscape ця проблема набуває реальних обрисів). Учні мають доступ до різних інформаційних банків даних у всіх куточках світу, можуть працювати над проектом, який їх цікавить, спільно з учнями з інших країн, у межах телеконференцій, обговорювати проблеми практично з усім світом. Дистанційне навчання на базі комп'ютерних

телекомунікацій ще більшою мірою розширює ці можливості інтеграції. Людина дійсно протягом життя може дистанційно здобути нову професію, підвищити кваліфікацію, розширити свій світогляд, причому практично в будь-якому науковому або навчальному центрі світу.

За допомогою глобальних мереж долаються кордони. Людина долучається до єдиного освітнього простору. Спільна робота над проектами в курсах дистанційного навчання створює найсильнішу мотивацію для самостійної пізнавальної діяльності учнів у групах та індивідуально. Подібна спільна робота стимулює учнів до ознайомлення з різними точками зору щодо досліджуваної проблеми, пошуку додаткової інформації, оцінки власних результатів. Учитель стає керівником, координатором, консультантом, до котрого звертаються не за порадою, а як до авторитетного джерела інформації, експерта. Обговорення проміжних результатів у класі, дискусії, «мозкові атаки», доповіді, реферати набувають іншої якості, оскільки вони містять не тільки матеріал підручників та офіційних довідників, але й точки зору партнерів по проекту з інших регіонів світу, отримані ними дані, їх інтерпретацію фактів, явищ. Телекомунікації (електронна пошта, телеконференції, зокрема аудіо-і відеоконференції) дозволяють учням самостійно формувати свій погляд на події, що відбуваються у світі, усвідомлювати багато явищ і досліджувати їх з різних точок зору, нарешті, зрозуміти, що деякі з проблем можуть бути вирішені тільки спільними зусиллями. Це — елементи глобального мислення, шлях до пізнання спільності людського буття й еволюції розвитку.

Глобальні телекомунікації сприяють розвитку критичного мислення, лаконічності й логіки у висловленні точок зору. Шкільні твори, написані учнями спільно по мережі, оцінюють незалежні експерти значно вище, ніж написані для вчителя, як за змістом, грамотністю, так і за композицією, стилістикою мови. Результати багатьох спільних екологічних, природничо-наукових телекомунікаційних проектів використовують серйозні наукові центри, соціологічні служби в різних країнах світу.

Наші учні завтра — це люди, покликані приймати важливі рішення. Вони мають усвідомлювати все спільне й відмінне щодо ставлення до проблеми війни та миру, забруднення навколишнього середовища, радіоактивне зараження, безпритульність і безробіття, інші глобальні проблеми. Інформаційна цивілізація потребує того, щоб випускники шкіл у всіх країнах вивчали світ не тільки за допомогою телевізора і підручника, а могли спілкуватися

щодня, ставити один одному різні запитання, ділитися ідеями, брати участь у спільних справах, дослідженнях, творчих роботах.

І, нарешті, говорячи про освіту, не слід забувати про освітній вплив родини, яка має формувати (а не придушувати) почуття людської гідності, взаємоповаги, допомагати дитині чи підліткові усвідомити мету і сенс життя. Як така, вона є мікросупільством, у якому застосовуються або порушуються права людини, як і формування демократичних або недемократичних поглядів.

Зазначені тенденції визначають основні напрями в розвитку нової освітньої системи. Принципова відмінність нової системи від традиційної полягає в її технологічній базі. Технологічні елементи надто нерозвинені в традиційній освіті, яка ґрунтується переважно на навчанні «віч-на-віч» і друкованих матеріалах. Нова освітня система орієнтована на реалізацію значного потенціалу комп'ютерних і телекомунікаційних технологій.

Таким чином, для формування нової системи освіти відповідно до вимог часу та з метою створення основ для подальшого успішного функціонування сучасної інформаційної цивілізації в добу глобалізаційних змін, як з'ясувалося під час фактографічного аналізу, необхідно створити культурно-соціальні, еколого-економічні, політичні й інші умови, за яких знання стає товаром та сприяє подоланню відсталості в розвитку людства загалом й конкретної особистості зокрема.

Отже, саме створення нової освітньої системи має стати фундаментом подальшого успішного розвитку земної цивілізації.

Список використаних джерел

1. Виноградов М. Е. Вперед к природе / М. Е. Виноградов, Г. Е. Михайловский, А. С. Монин // Вестн. Рос. акад. наук. — 1994. — Т. 64, № 9. — С. 810–818.
2. Герасіна Л. М. Оновлення сучасної вищої школи в контексті глобальних проблем освіти : автореф. дис. ... д-ра філософ. наук / Л. М. Герасіна. — Харків, 1994. — 34 с.
3. Кожухов М. Совет да любовь / М. Кожухов // Известия. — 1994. — 13 сент.
4. Коптюг В. А. Конференция ООН по окружающей среде и развитию : Чем грозит России игнорирование ее выводов? / В. А. Коптюг // Трагедия цивилизации : материалы науч. семинара. — Новосибирск, 1994. — С. 13.
5. Лосев А. Ф. Платон; Аристотель / А. Ф. Лосев, А. А. Тахо-Годи. — М. : Мол. гвардия, 1993. — 383 с.
6. Никитин В. П. Природа обоснования (субстратный анализ) / В. П. Никитин. — М. : Наука, 1981. — 176 с.

7. Полат Е. С. Проблемы образования в канун XXI века [Электронный ресурс] / Е. С. Полат // EIDOS—LIST. — 1998. — Вып. 4. — Режим доступа: <http://www.eidos.techno.ru/list/serv.htm>. — Загл. с экрана.
8. Проблемы экологии России / К. С. Лосев, В. Г. Горшков, К. Я. Кондратьев [и др.] ; отв. ред.: В. И. Данилов-Данильян, В. М. Котляков. — М., 1993. — 348 с.
9. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556 // Голос України. — 2014. — 6 серп.
10. Римский клуб : история создания, избр. докл. и выступления, офиц. материалы / под ред. Д. М. Гвишиани. — М. : УРСС, 1997. — 422 с.
11. Соловов А. В. Дистанционное обучение как новая форма образовательных услуг (аналитический обзор состояния ДО в мире) [Электронный ресурс] / А. В. Соловов. — Режим доступа: <http://snit.ssau.ru/do/index.htm#Content>. — Загл. с экрана.
12. Форрестер Дж. Мировая динамика / Дж. Форрестер. — М. : Прогресс, 1978. — 274 с.
13. Фромм Э. Здоровое общество / Э. Фромм // Психоанализ и культура. — М., 1995. — С. 51–52.
14. Частник С. В. Міжнародна діяльність ХДІК у сфері бібліотечно-інформаційної освіти / С. В. Частник, В. М. Шейко // Культура України : зб. ст. / Харків. держ. ін-т культури. — Харків, 1996. — Вип. 3. — С. 4–9.
15. Шейко В. М. Вища освіта в країнах Заходу : соціальні та етичні аспекти / В. М. Шейко // Харків. держ. акад. культури. — Харків : ХДАК, 1999. — 152 с.
16. Шейко В. М. Від техногенної цивілізації до інформаційної: виробництво та використання послуг та знань / В. М. Шейко // Вісн. Книжк. палати. — 2000. — № 4. — С. 21–23.
17. Шейко В. М. Дистанційна освіта в США / В. М. Шейко // Новий колегіум. — 2000. — № 5. — С. 31–35.
18. Шейко В. Н. Дистанционное образование: проблемы и перспективы / В. Н. Шейко, Г. Г. Асеев // Інформаційна та культурологічна освіта на зламі тисячоліть : матеріали міжнар. конф. до 70-річчя ХДАК / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 1999. — Ч. 1. — С. 3–19.
19. Шейко В. М. Значення міжнародного співробітництва у підготовці бібліотечно-інформаційних фахівців / В. М. Шейко // Вісн. Книжк. палати. — 1997. — № 4. — С. 28–29.
20. Шейко В. М. Інтернет в Харківському державному інституті культури / В. М. Шейко, Г. Г. Асеев // Вісн. Книжк. палати. — 1997. — № 3. — С. 24–37.
21. Шейко В. М. Концептуальні основи переходу від традиційного до онлайн- та дистанційного навчання (з досвіду університетів США і Канади) / В. М. Шейко // Вчені зап. Харків. гуманіт. ін-ту «Нар. укр. акад.». — Харків, 2001. — Т. 7. — С. 142–152.

22. Шейко В. М. Освіта в інформаційній цивілізації / В. М. Шейко // Вісн. Книжк. палати. — 2000. — № 9. — С. 17–19.
23. Шнейдер Б. Глобальная революция / Б. Шнейдер // Свободная мысль. — 1993. — № 9. — С. 25–42.
24. King A. The First Global Revolution / A. King, B. Schneider. — Oxford, 1991. — Рус. пер.: Кинг А. Первая глобальная революция / А. Кинг, Б. Шнайдер. — М.: Прогресс, 1991. — 340 с.
25. The Limits to Growth / Meadows D., Meadows D., Randers J., Behrens III W. — New York, 1972. — 202 s. — Рус. пер.: Медоуз Д. Х. Пределы роста / Д. Х. Медоуз, Д. Л. Медоуз, Й. Рэндерс, Ш. В. Беренс. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1991. — 202 с.
26. Sheiko V.N. Internathional Seminar on Problems of Transformation of Higher Education in the Field of Library and Information Science / V. N. Sheiko, S. V. Chastnyk, G. G. Aseev // EUCLID Newsletter. — Copenhagen, 1995. — № 8, July. — P. 7–9.

References

1. Vinogradov M. E. Vpered k prirode / M. E. Vinogradov, G. E. Mikhaylovsky, A. S. Monin // Vestn. Ros. akad. nauk. — 1994. — Т. 64, № 9. — S. 810–818.
2. Herasina L. M. Onovlennia suchasnoi vyshchoi shkoly v konteksti hlobalnykh problem osvity : avtoref. dys. ... d-ra filosof. nauk / L. M. Herasina. — Kharkiv, 1994. — 34 s.
3. Kozhukhov M. Sovet da liubov / M. Kozhukhov // Izvestiya. — 1994. — 13 sent.
4. Koptiug V. A. Konferentsiya OON po okruzhayushchey srede i razvitiyu : Chem grozit Rossii ignorirovaniye eye vyvodov? / V. A. Koptiug // Tragediya tsivilizatsii : materialy nauch. seminaru. — Novosibirsk, 1994. — S. 13.
5. Losev A. F. Platon; Aristotel / A. F. Losev, A. A. Takho-Godi. — М.: Mol. gvardiya, 1993. — 383 s.
6. Nikitin V. P. Priroda obosnovaniya (substratny analiz) / V. P. Nikitin. — М.: Nauka, 1981. — 176 s.
7. Polat Ye. S. Problemy obrazovaniya v kanun XXI veka [Elektronny resurs] / Ye. S. Polat // EIDOS—LIST. — 1998. — Vyp. 4. — Rezhim dostupa: <http://www.eidos.techno.ru/list/serv.htm>. — Zagl. s ekrana.
8. Problemy ekologii Rossii / K. S. Losev, V. G. Gorshkov, K. Ya. Kondratyev [i dr.] ; otv. red.: V. I. Danilov-Danilyan, V. M. Kotlyakov. — М., 1993. — 348 s.
9. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2014 r. № 1556 // Holos Ukrainy. — 2014. — 6 serp.
10. Rimsky klub : istoriya sozdaniya, izbr. dokl. i vystupleniya, ofits. materialy / pod red. D. M. Gvishiani. — М.: URSS, 1997. — 422 s.
11. Solovov A. V. Dstantsionnoye obucheniye kak novaya forma obrazovatelnykh uslug : (analitichesky obzor sostoyaniya DO v mire) [Elektronny

- resurs] / A. V. Solovov. — Rezhim dostupa: <http://cniit.ssau.ru/do/index.htm#Content>. — Zagl. s ekrana.
12. Forrester Dzh. Mirovaya dinamika / Dzh. Forrester. — M. : Progress, 1978. — 274 s.
 13. Fromm E. Zdorovoye obshchestvo / E. Fromm // Psikhoanaliz i kultura. — M., 1995. — S. 51–52.
 14. Chastnyk S. V. Mizhnarodna diialnist KhDIK u sferi bibliotechno-informatsiinoi osvity / S. V. Chastnyk, V. M. Sheiko // Kultura Ukrainy : zb. st. / Kharkiv. derzh. in-t kultury. — Kharkiv, 1996. — Vyp. 3. — S. 4–9.
 15. Sheiko V. M. Vyshcha osvita v krainakh Zakhodu : sotsialni ta etychni aspekty / V. M. Sheiko // Kharkiv. derzh. akad. kultury. — Kharkiv : KhDAK, 1999. — 152 s.
 16. Sheiko V. M. Vid tekhnohennoi tsyvilizatsii do informatsiinoi: vyrobnytstvo ta vykorystannia posluh ta znan / V. M. Sheiko // Visn. Knyzhk. palaty. — 2000. — № 4. — S. 21–23.
 17. Sheiko V. M. Dystantsiina osvita v SSHa / V. M. Sheiko // Novyi kolehium. — 2000. — № 5. — S. 31–35.
 18. Sheiko V. N. Dystantsionnoie obrazovanie: problemy i perspektivy / V. N. Sheiko, H. H. Aseev // Informatsiina ta kulturolohichna osvita na zlami tysiacholit : mater. mizhnar. konf. do 70-richchia KhDAK / Kharkiv. derzh. akad. kultury. — Kharkiv, 1999. — Ch. 1. — S. 3–19.
 19. Sheiko V. M. Znachennia mizhnarodnoho spivrobitnytstva u pidhotovtsi bibliotechno-informatsiinykh fakhivtsiv / V. M. Sheiko // Visn. Knyzhk. palaty. — 1997. — № 4. — S. 28–29.
 20. Sheiko V. M. Internet v Kharkivskomu derzhavnomu instytuti kultury / V. M. Sheiko, H. H. Asieiev // Visn. Knyzhk. palaty. — 1997. — № 3. — S. 24–37.
 21. Sheiko V. M. Kontseptualni osnovy perekhodu vid tradytsiinoho do onlainovoho ta dystantsiinoho navchannia (z dosvidu universytetiv SSHa i Kanady) / V. M. Sheiko // Vcheni zap. Kharkiv. humanit. in-tu «Nar. ukr. akad.». — Kharkiv, 2001. — T. 7. — S. 142–152.
 22. Sheiko V. M. Osvita v informatsiinii tsyvilizatsii / V. M. Sheiko // Visn. Knyzhk. palaty. — 2000. — № 9. — S. 17–19.
 23. Shneyder B. Globalnaya revolyutsiya / B. Shneyder // Svobodnaya mysl. — 1993. — № 9. — S. 25–42.
 24. King A. The First Global Revolution / A. King, B. Schneider. — Oxford, 1991. — Rus. per.: King A. Pervaya globalnaya revolyutsiya / A. King, B. Shnayder. — M. : Progress, 1991. — 340 s.
 25. The Limits to Growth / Meadows D., Meadows D., Randers J., Behrens III W. — New York, 1972. — 202 s.
 26. Sheiko V.N. International Seminar on Problems of Transformation of Higher Education in the Field of Library and Information Science / V. N. Sheiko, S. V. Chastnyk, G. G. Aseev // EUCLID Newsletter. — Copenhagen, 1995. — № 8, July. — P. 7–9.

■ UDC 37.041:502.211

Sheyko V. M., Doctor of Historical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

FORMATION OF A CREATIVE SYSTEM OF EDUCATION AS A PREREQUISITE FOR THE FUNCTIONING OF MODERN GLOBALIZED CIVILIZATION

The aim of the paper is to study new trends in the formation of an educational system and environment as a prerequisite for further evolution of modern globalized civilization.

Research Methodology. The main principles and methods adopted in this article belong to the tools of culturological analysis, primarily its comparative aspect. These principles and methods enabled the author to make an attempt at demonstrating the formation process of a creative education system as a prerequisite for the functioning of modern globalized civilization.

Results. The study of this problem with the help of a culturological analysis has shown that a new creative form of education is being formed in response to the challenges of our time; its role and status are changing in the information environment of modern society. The latest trends give us hope for successful reforms in education as well as for overcoming the crisis in the national educational environment.

Novelty. Nowadays when our society faces the need of complete reforms, it is essential and relevant to consider the ways of establishing a new creative education system under the conditions of the formation and functioning of an information society. Another new approach is that the formation of a creative system of education is considered as a prerequisite for the functioning of modern globalized civilization.

The practical significance. The outcomes of this study can be used in a further research as well as in the process of carrying out reforms in education in Ukraine.

Key words: human being, education, knowledge, ecological environment, world view, information community, information environment.

Надійшла до редколегії 05.02.2015 р.